

Rights, Reason, and Justice in the Case of Ukrainian Children Deported to Russia

[Drepturi, dreptate și justiție în cazul copiilor ucraineni deportați în Rusia]

Snejana SULIMA¹

¹ Associate Professor Ph.D., "Petre Andrei" University of Iași, Romania, snejana.sulima@gmail.com

Abstract

In this article, we will first present and analyze the rights of children subjected to deportations from Ukraine by the Russian authorities, using as a reading grid the universal and regional international instruments specialized in the field, in particular, the UN Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights. Starting from these instruments, we will determine which of the actors involved has reason, the arguments of the authorities of the two states, Russia and Ukraine, being diametrically opposed. Using the investigations of international NGOs, of the Ukrainian authorities, as well as those of international organizations that have taken note of the actions of the Russian authorities in the occupied territories, we will reveal the means used by these authorities to annihilate the rights of deported children. Finally, we will present the reaction of the international jurisdictional community to these actions, through the voice of the International Criminal Court, and the means of legal coercion at its disposal to condemn the Russian authorities, responsible for violating the rights of Ukrainian children, as well as the efficiency of these means in the given situation.

Keywords: children's rights; justice; Ukraine; war; deportation; Russia.

How to cite: Sulima, S. (2025). Rights, Reason, and Justice in the Case of Ukrainian Children Deported to Russia. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Drept, Științe Economice, Științe Politice*, 34, 223-233.
<https://doi.org/10.63331/upalaw/34/20>

Introducere

Declanșarea războiului de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, la 24 februarie 2022, s-a soldat cu multiplele repercusiuni negative asupra populației, inclusiv cu încălcări masive ale drepturilor umane. Un fenomen de o violență majoră a afectat mii de copii din teritoriile ocupate de ruși, copii răpiți și deplasați forțat în Rusia sau în teritorii controlate de autoritățile ocupante. În prezentul articol, vom încerca să deoalăm acest fenomen prin prisma unor analize interdisciplinare ce includ instrumente normative, documente și statistici.

În continuare, vom lua în considerare conceptul de „drepturi ale copiilor” în sensul de drepturi ale minorilor, recunoscute de comunitatea internațională în scopul protecției integrității lor fizice și morale, a garantării demnității lor umane, precum și a promovării educației lor. În domeniul dreptului, conceptul de „dreptate” este strâns legat de cel al justiției. În calitate de instrument, dreptul are vocația de a revela și proba adevărul, care va ghida judecătorul competent să se pronunțe asupra faptelor „făcând dreptate”. În sens moral, „dreptatea” este cea care alimentează regula de drept natural. Prezumția adevărului judiciar este o construcție mai degrabă pretoriană, fiind pronunțată sistematic de către instanțele care reprezintă justiția în stat. În drept, adevărul este condiționat deci de desfășurarea actului jurisdicției, care, după ce va asculta părțile în proces, se va pronunța căutând „să facă dreptate”, despăgubind partea „care a avut dreptate” și sancționând autorul încălcării regulilor de drept în detrimentul victimei, ale cărei drepturi umane au fost încălcate.

Pornim de la ipoteza că invadarea Ucrainei de către Rusia a avut consecințe dramatice asupra situației copiilor ucraineni. Printre numeroase crime de război, Rusia încalcă sistematic drepturile minorilor, recunoscute și protejate de instrumente internaționale la care Rusia mai este parte (CDC). În aceste condiții, comunitatea internațională susține Ucraina prin mijloacele juridice disponibile, căutând o abordare jurisdicțională a problemei. Cu toate acestea, justiția internațională (în sens instituțional) nu dispune de mijloace eficiente pentru a „face justiție” și pentru a proteja astfel copiii ucraineni (în sensul prevenirii și reparării prejudiciilor cauzate prin încălcarea drepturilor lor), pedepsindu-i totodată pe cei vinovați (în sensul justiției represive / punitive), în ciuda constrângerii juridice cu care este înzestrată.

I – Drepturi

Pentru a vedea care sunt drepturile copiilor reflectate în obligații de protecție a statelor, vom utiliza drept grilă de lectură instrumentele la care ambele părți, atât Ucraina cât și Rusia, sunt sau au fost parte până la declanșarea agresiunii armate. Convenția ONU cu privire la drepturile copiilor (CDC) a fost semnată de ambele state în anul 1990. Fiind în continuare părți la această Convenție, ele sunt supuse tuturor obligațiilor inerente acestui statut și au deci obligația de a proteja drepturile copiilor aflați pe teritoriul lor.

Invadarea Ucrainei de către Rusia la 24 februarie 2022, ambele țări membre ale Consiliului Europei la acea dată, a dus la o reacție imediată din partea organizației europene. Astfel, la 25 februarie 2022, un comitet mixt, format din membri ai Comitetului Miniștrilor și delegați ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei¹, decide declanșarea procedurilor

¹ În același sens, a se vedea, Avizul 300 al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din 15 martie 2022, votat cu unanimitate în sesiune extraordinară, *Conséquences de l'agression de la Fédération de Russie contre l'Ukraine*:

prevăzute de Statutul organizației. În consecință, la data de 16 martie 2022, ca urmare a agresiunii Federației Ruse împotriva unui stat membru, Comitetul Miniștrilor decide aplicarea art. 8 din Statut conform căruia: „Orice membru al Consiliului Europei, care a încălcat în mod grav art. 3, îi pot fi suspendate drepturile sale de reprezentare și Comitetul Miniștrilor îi poate cere să se retragă în conformitate cu art. 7. Dacă membrul în cauză nu se conformează acestei cereri, comitetul poate să decidă încetarea calității de membru al consiliului de la data pe care comitetul o hotărăște”. Pe de o parte, reafirmând faptul că agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei constituie o violare gravă a obligațiilor prevăzute de art. 3 din Statut, Rezoluția Comitetului Miniștrilor² pune capăt calității Federației Ruse de membru al Consiliului Europei începând cu data de 16 martie 2022. Pe de altă parte, la 15 martie 2022, Guvernul rus informase Secretarul General al organizației despre retragerea sa, precum și despre intenția de a denunța Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Cu toate acestea, Consiliul Europei încearcă în mod constant, prin intermediul unor instrumente existente, precum și prin adoptarea unor instrumente noi³, să atragă responsabilitatea juridică internațională a Federației Ruse pentru atrocitățile comise în statul vecin.

În continuare, vom analiza, mai întâi, prin prisma articolelor CDC, situația copiilor deplasați ilegal de către autoritățile ruse din Ucraina, pentru a devoala în ce măsură drepturile acestor copii au fost sau nu respectate. Vom examina, apoi, situația copiilor ucraineni și a părinților lor din perspectiva Convenției Europene a Drepturilor Omului și posibilitatea Curții de la Strasbourg de a interveni sau nu în condițiile sus-menționate.

I.1. Convenția ONU cu privire la drepturile copiilor – grilă de lectură pentru situația copiilor ucraineni deportați spre Rusia

La baza interpretării Convenției cu privire la drepturile copiilor stau câteva principii directoare, dezvoltate de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, dar și de alte organisme jurisdicționale internaționale, specializate în domeniul protecției drepturilor umane. Astfel, cele patru principii directoare: nediscriminarea, interesul superior al copilului, supraviețuirea și dezvoltarea copilului, precum și participarea, vor fi luate în considerare de fiecare dată când este analizată o situație concretă pentru a aprecia dacă pretențiile de încălcare sunt sau nu justificate din perspectiva textului ONU.

În sensul art. 2 din CDC, referitor la nediscriminare, toți copiii, indiferent de etnie, religie, situație materială, stare de sănătate etc., trebuie să se bucure de toate drepturile, statul parte având obligația de a proteja copiii împotriva oricăror forme de discriminare. Autoritățile naționale trebuie să respecte drepturile copilului și să întreprindă acțiuni pozitive de promovare a acestora.

Conform art. 3 din CDC, în toate acțiunile privind copilul va avea prioritate interesul superior al acestuia. Statul va asigura copilului protecția și îngrijirea adecvată, luând în

<https://pace.coe.int/pdf/e52ee45e08568b7b91fa5f061050db6cde0aec5c3eebbc5b08e2448fb47149cd?title=avis%20300.pdf>.

² Comité des Ministres, *Résolution CM/Res(2022)2 sur la cessation de la qualité de membre de la Fédération de Russie du Conseil de l'Europe*, adoptée le 16 mars 2022, lors de la 1428ter réunion des Délégués des Ministres.

³ Astfel, printre altele, la Reuniunea la nivel înalt de la Reykjavík, din 16-17 mai 2023, Consiliul Europei creează un Registru privind distrugerile cauzate de agresiunile Federației Ruse în Ucraina, unde sunt înregistrate miile de cazuri de tortură, tratamente inumane și violențe sexuale, distrugerile masive și pierderile imense de natură economică pentru țara agresată. Scopul acestui instrument este de a stabili o bază factuală pentru atragerea responsabilității Rusiei și stabilirii compensațiilor pe care statul agresor va fi obligat să le plătească în virtutea dreptului internațional pentru violențele și distrugerile cauzate.

considerare drepturile și obligațiile părinților. Autoritățile competente vor stabili standarde pentru toate instituțiile, serviciile și facilitățile adresate copiilor, iar statul va asigura respectarea acestora.

Art. 6 din Convenție subliniază rolul activ al statului în supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Textul protejează, în primul rând, dreptul la viață al tuturor copiilor. După care, subliniază obligația autorităților naționale de a face tot ceea ce este posibil pentru a asigura supraviețuirea și dezvoltarea copilului.

În sfârșit, art. 12 din CDC, afirmă și promovează necesitatea participării copilului la chestiunile care îl privesc. Astfel, orice copil are dreptul de a-și exprima liber opinia în orice problemă sau procedură care îl privește, iar opinia lui trebuie luată în considerare, în funcție de vârsta și gradul său de maturitate.

Raportând aceste principii la situația copiilor deportați⁴ din Ucraina spre teritoriul statului agresor, în mod organizat, de către autoritățile acestuia, putem decela o încălcare masivă a acestor principii, precum și altor articole din CDC. Analizând faptele comise de autoritățile ruse pe teritoriul ucrainean constatăm, pe de o parte, violarea drepturilor individuale ale copiilor, dar și a drepturilor acestora în relația cu părinții lor. Conform art. 5 din CDC, pentru dezvoltarea adecvată a copilului statul trebuie să respecte drepturile și responsabilitățile părinților și ale celorlalți membri ai familiei în îndrumarea și orientarea copilului în vederea dezvoltării capacităților sale. Totodată, în sensul art. 9 este interzisă separarea copiilor de părinți, orice copil având dreptul de a trăi cu părinții săi, cu excepția cazului în care acest fapt este incompatibil cu interesul său superior.

Statelor le incumbă de asemenea obligația de a proteja identitatea copiilor (art. 8 din CDC). Mai mult decât atât, autoritățile trebuie, la nevoie, să facă toate eforturile pentru a restabili elementele de bază ale identității copilului (nume, cetățenie, legături familiale), deci de a interveni activ în vederea menținerii legăturilor copiilor cu originile naționale și familiale.

În continuare, Convenția subliniază rolul activ al statului de origine de a lua măsurile necesare pentru combaterea și prevenirea cazurilor de transferare sau reținere ilegală a copiilor în străinătate (art. 11). Prin urmare, investigând și căutând, prin toate mijloacele disponibile găsirea și reîntoarcere copiilor, în condiții de agresiune armată îndreptată împotriva statului lor, autoritățile ucrainene au căutat constant să-și îndeplinească obligațiile convenționale.

Copiii au dreptul la viață privată, la protejarea familiei, a domiciliului și corespondenței, la protecție împotriva oricărui atac nelegitim la onoarea și reputația lor (art. 16 din CDC). Orice ingerință a autorităților în aceste drepturi trebuie justificată tot din perspectiva interesului primordial al copilului. Copiii au de asemenea dreptul la libertate de gândire, conștiință și religie, ei fiind îndrumați în acest sens de familie cu respectarea legilor în vigoare (art. 14 din CDC). Pentru a-și putea forma opinii corecte și pertinente copiii trebuie să dispună de acces la surse de informare care să contribuie la dezvoltarea lor socială, spirituală și morală, la sănătatea lor fizică și mentală. Statele au obligația de a încuraja difuzarea unor astfel de informații și, totodată, de a lua măsuri pentru a proteja copiii împotriva informațiilor care dăunează bunăstării lor (art. 17). Copiii au dreptul la educație,

⁴ În acest text vom folosi termenul de „deportați” pentru deplasarea forțată, prin constrângere a copiilor din Ucraina spre teritoriul rus, fără acordul părinților lor sau prin vicierea acordului dat de părinți, în alt scop decât cel avut în vedere de autoritățile statului agresor. Deportarea populației sau a indivizilor este interzisă, indiferent de motiv, prin a patra Convenție de la Geneva privind protecția persoanelor civile pe timp de război, din 12 august 1949 (art. 49). Totodată, deportarea și transferul de populații sunt calificate drept crime de război și crime contra umanității prin Statutul Curții penale internaționale, adoptat la Roma în iulie 1998.

care trebuie orientată prin contribuția statelor în sensul dezvoltării personalității și talentelor copilului, pregătindu-i pentru o viață activă ca adulți. Procesul educației trebuie să asigure cultivarea copiilor pentru drepturile fundamentale ale omului și pentru valorile lor culturale și naționale (art. 28 și 29).

Statul trebuie să protejeze copiii de toate formele de violență și să prevină astfel de cazuri prin dezvoltarea de programe care să sprijine copilul și persoanele care au în îngrijire copii, precum și de programe de reabilitare a copiilor victime (art. 19). Atunci când fac parte din categoria unor minorități etnice sau naționale copiii au dreptul de a-și păstra propria cultură, de a practica propria religie și de a vorbi propria limbă (art. 30).

În cazul conflictelor armate, statul are obligația de a respecta și asigura respectul față de legea umanitară privind protecția copilului. Niciun copil sub vârsta de 15 ani nu poate fi recrutat în forțele armate și nu poate lua parte direct la ostilități. Orice copil afectat de un conflict armat are dreptul să beneficieze de protecție și îngrijire (art. 38).

În ceea ce privește adopția minorilor, în țările în care aceasta este recunoscută / permisă, ea se va face numai în interesul superior al copilului, autoritățile fiind obligate să asigure toate garanțiile necesare dezvoltării armonioase a unui copil. Adopția se face numai cu acordul autorităților competente, iar procedura internațională este recunoscută ca măsură alternativă de îngrijire a copilului care poate fi luată în considerare doar ca soluție ultimă (art. 21).

Analiza comportamentului autorităților ruse față de copiii deportați de pe teritoriul statului agresat deosebește încălcări masive ale textului convențional. Din păcate, CDC nu dispune de un mecanism jurisdicțional de protecție⁵ pentru a interveni prin mijloace proprii în vederea condamnării faptelor autorităților Federației Ruse. Cu toate acestea, textul CDC și mijloacele sale de interpretare pot fi și sunt invocate constant în fața și de către alte jurisdicții internaționale, regionale sau naționale în vederea protecției drepturilor copiilor.

I.2. CEDO, copii, părinți și obligațiile statelor

Rusia devine parte la sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) prin semnare și ratificarea acesteia în anul 1998. Ca urmare a agresiunii armate împotriva statului vecin, la 22 martie 2022, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a adoptat o rezoluție privind consecințele încetării calității Rusiei de membru al Consiliului Europei, în conformitate cu art. 58 din CEDO. În consecință, începând cu data de 16 septembrie 2022, calitatea Rusiei de parte la CEDO a încetat, iar funcțiile judecătorului rus la Curte au luat sfârșit. Cu toate acestea, Instanța de la Strasbourg s-a declarat competentă să judece cauzele care relatează fapte comise de statul rus până la data de 22 martie 2022. Un judecător ad-hoc dintre ceilalți judecători la Curte urma a fi numit pentru aceste cauze, iar Rusia rămânea obligată să-și aducă aportul pentru elucidarea faptelor pretinse în cererile respective adresate Curții⁶. O mare parte dintre aceste cereri sunt depuse de Ucraina sau resortisanți ai acestui stat⁷ împotriva Rusiei, inclusiv pentru fapte ce țin de invadarea teritoriilor ucrainene. Un număr

⁵ Comitetul ONU pentru drepturile copiilor emite avize pe baza rapoartelor prezentate periodic de către state cu privire la avansarea în privința protecției și valorificării drepturilor din Convenție.

⁶ În anul 2023, Curtea de la Strasbourg a tratat 5299 de cereri privind Rusia, dintre care 833 au fost declarate inadmisibile. Jurisdicția europeană a pronunțat 217 hotărâri, iar în 216 dintre acestea a constatat cel puțin o încălcare a drepturilor protejate de CEDO. CEDH, *Fichepays pour la presse, Russie*, juillet 2024, p. 1.

⁷ Curtea EDO a înregistrat 7400 cereri individuale legate de evenimente care au avut loc pe teritoriul Crimeii ocupate, în estul Ucrainei și în Marea Azov, precum și de operațiunile militare ruse pe teritoriul ucrainean după 24 februarie 2022. *Ibidem*, p. 37.

impresionant de cereri⁸ au rămas pendinte în fața Curții Europene la momentul expulzării Rusiei din sistemul convențional.

Analiza acțiunilor Federației Ruse privind copiii ucraineni din teritoriile ocupate ar impune luarea în considerare a mai multor drepturi protejate prin Convenția EDO. Cu precădere, aceste fapte pot fi analizate prin prisma interpretării art. 3 privind dreptul de a nu fi supus torturii și unor tratamente inumane sau degradante; art. 8 privind dreptul la viață privată și de familie, atât din perspectiva copiilor cât și a părinților, art. 9 privind libertatea conștiinței, art. 10 privind libertatea de exprimare și de informare, art. 14 privind dreptul la nediscriminare și art. 2 din Protocolul adițional la CEDO privind dreptul la instruire.

Având în vedere implicarea Curții de la Strasbourg în problematica deplasării ilegale a copiilor ucraineni din zonele invadate, vom lua în considerare o hotărâre pronunțată la 16 decembrie 2020 cu privire la două cereri depuse în anul 2014 și respectiv 2015, după ocuparea Crimeii de către autoritățile Federației Ruse⁹. La data sesizării, Curtea a decis să trateze cererea cu prioritate, în virtutea art. 41 din Regulamentul său. În anul 2018, Curtea a decis comasarea¹⁰ cauzelor cu o altă cerere din același an pentru a pronunța o singură hotărâre.

Pe lângă o multitudine de chestiuni care privesc încălcarea masivă a unor drepturi umane în teritoriile ocupate, guvernul de la Kiev revelează impunerea automată a naționalității ruse pentru copiii născuți în Crimeea, în timp ce persoanele rezidente în peninsula ocupată trebuiau să se adreseze tribunalelor ucrainene pentru a li se recunoaște nașterea copiilor lor și, chiar dacă părinții notificau că, atât ei cât și copiii lor aveau naționalitate ucraineană, certificatul de naștere eliberat în Crimeea indica că minorii aveau doar cetățenie rusă. În plus, copiii și părinții acestora erau persecutați pentru că vorbeau limba ucraineană și își exprimau părerea pro-ucrainene. Agenți ruși FSB practicau deplasarea în școlile din Crimeea pentru a cere profesorilor să li se furnizeze numele copiilor care vorbeau limba ucraineană în public. Părinții acelor copii erau apoi persecutați de către autoritățile ocupante pentru „separatism”.

În definitiv, pronunțându-se asupra cererilor comasate, Curtea a conchis, printre multe alte capete, încălcarea articolului 8 din Convenția EDO din cauza impunerii unei practici forțate privind atribuirea în mod automat a cetățeniei ruse pe teritoriul ocupat din Crimeea. În plus, Curtea a condamnat lipsa posibilității renunțării la aceasta prin proceduri administrative legale. În același timp, constatând existența unor practici administrative impuse în școli cu privire la negarea învățământului în limba ucraineană în teritoriile ocupate și persecutarea elevilor vorbitori ai acestei limbi, ceea ce reprezintă „o negare a substanței dreptului la instruire” protejat prin articolul 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție, Curtea a concluzionat existența încălcării acestui articol.

Având în vedere eliminarea Rusiei din sistemul jurisdicțional de protecție a CEDO, Curtea nu mai poate fi sesizată pentru violarea drepturilor convenționale prin fapte comise de către acest stat după data de 22 martie 2022.

II – Dreptate

Cu privire la practicile autorităților ruse legate de deportarea copiilor ucraineni spre teritoriile Federației sau în cele ocupate de acestea, pozițiile celor două state sunt diametral

⁸ Conform statisticilor Curții, în Raportul anual pe 2022 era vorba despre 16 750 de cereri împotriva autorităților ruse. Cour Européenne des Droits de l'Homme, *Rapport annuel 2022*.

⁹ CEDH, *Ukraine c. Russie (Crimee)* (déc.) [GC], nos 20958/14 et 38334/18, 16 décembre 2020.

¹⁰ CEDH, *Ukraine c. Russie*, [GC], nos 20958/14 et 38334/18, Strasbourg, 25 juin 2024: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-235138%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-235138%22]}).

opuse. În timp ce Guvernul ucrainean, susținut de multiple ONG-uri, descrie aceste practici ca fiind un adevărat genocid, autoritățile ruse interpretează aceste acțiuni ca fiind „intervenții umanitare în scopul salvării copiilor din teritoriile conflictelor armate”¹¹. În realitate, chiar și mai înainte de declanșarea invaziei armate ruse asupra teritoriilor ucrainene din anul 2022, copii ucraineni care ajungeau în Federația rusă, în cadrul unor mișcări migratorii pentru muncă împreună cu părinții lor, se simțeau mereu discriminați, familiile căutând să ascundă în mod constant proveniența lor. Acești copii nu beneficiau niciodată de asistență din partea autorităților ruse¹².

Pe de o parte, la 25 și 30 mai 2022, Președintele Putin semna niște decrete de simplificare a procedurii de acordare a cetățeniei ruse cetățenilor ucraineni, inclusiv copiilor lipsiți de îngrijire părintească, și de adopție a copiilor ucraineni de către familiile ruse. Aceste măsuri aveau menirea de a complica astfel și mai mult întoarcerea lor în Ucraina, facilitând procesul de asimilare forțată a minorilor deplasați. De la acea dată, sute de copii ucraineni au primit cetățenia rusă și au fost trimiși în familiile unor noi părinți din diferite regiuni ale Rusiei, pierzându-li-se urma pentru părinții și autoritățile ucrainene.

Pe de altă parte, la 3 septembrie 2022, Ombudsmanul ucrainean pentru drepturile copilului afirma că peste 200 000 de copii au fost deja duși forțat în Federația Rusă cu intenția încredințării lor pentru a fi adoptați de către familii ruse. Autoritățile ucrainene au putut verifica circumstanțele deportării forțate a 7 000 de copii ucraineni. În fața Consiliului ONU pentru drepturile omului Ucraina condamnă deportarea sistematică a copiilor ucraineni considerând aceste fapte „probabil una dintre cele mai mari deportări forțate din istoria modernă” și califică faptele drept „genocid”¹³. Părinții, în principal mamele care căutau să-și recupereze copiii au fost de multe ori supuse arestului și interogatoriilor prelungite de autoritățile ruse. Momentul localizării și depunerii cererii de returnare devenise crucial, deoarece, odată ce copiii erau adoptați de familii ruse și li se eliberau acte civile rusești, uneori cu o nouă identitate, era prea târziu pentru identificarea lor ulterioară.

Majoritatea copiilor cu părinți deplasați aveau vârste cuprinse între 10 și 18 ani, în timp ce printre orfanii deplasați erau copii de toate vârstele. Toți acești copii aveau legături afective cu mediul în care au crescut din Ucraina, cu familia lor, prietenii și școala în care învățau. În practică, copii erau sistematic separați de părinții lor atunci când aceștia erau arestați de către ruși, minorii fiind deplasați apoi în Rusia. La fel și copiii orfani care și-au pierdut părinții în cadrul invaziei armate. În alte situații, părinții ucraineni erau lipsiți de drepturi părintești de către ruși în teritoriile ocupate, copiii fiind de asemenea duși în Rusia, la fel ca și copiii din orfelinatele din teritoriile ocupate.

O altă practică implica crearea unor condiții foarte grele de trai în teritoriile ocupate de ruși, condiții în care părinților li se propunea să-și lase copiii duși spre tabere de reabilitare și recreere în Rusia. Odată ce părinții își dădeau acordul, copiii erau deplasați, de cele mai multe ori, spre destinații necunoscute de părinții care le pierdeau urma, ne mai fiindu-le

¹¹ Maria Lvova-Belova, Comisarul pentru Drepturile copiilor din Rusia, Statement to NBC News June 19, 2023: <https://www.nbcnews.com/news/world/ukraine-russia-stolen-children-mykola-kuleba-rcna105623>.

¹² A se vedea în acest sens, printre altele, Snejana Sulima, *Situational Analysis: The impact of migration on children's rights in Ukraine* “Nobody asked me how I feel about moving”, Terre des Hommes 2018: <http://tdh-europe.org/library/situational-analysis-the-impact-of-migration-on-childrens-rights-in-ukraine/7279>.

¹³ DW, „Ukraine calls transfer of children to Russia 'genocidal'”, 02/27/2023: <https://www.dw.com/en/ukraine-calls-transfer-of-children-to-russia-genocidal-crime/a-64835163>. În acest sens a se vedea, printre altele, articolul lui Yulia Ioffe, „Forcibly Transferring Ukrainian Children to the Russian Federation: A Genocide?”, *Journal of Genocide Research*, Volume 25, 2023 - Issue 3-4: Special Issue on The Russian Invasion of Ukraine – Victims, Perpetrators, Justice, and the Question of Genocide, <https://doi.org/10.1080/14623528.2023.2228085>.

returnați niciodată. În orice caz, odată ce copiii se aflau în teritoriile ocupate de Rusia sau în Rusia, procesul de reunire cu părinții lor este foarte complicat. În lipsa unor proceduri oficiale organizate de întoarcere a copiilor în Ucraina sau de reunire a acestora cu părinții sau îngrijitorii lor, procesul trebuia desfășurat în mare măsură de persoane individuale cu sprijinul voluntarilor locali, al ONG-urilor și al negocierilor pe canale neoficiale.

Potrivit Raportului Yale School of Public Health¹⁴ 6 000 copii din Crimeea, printre care și orfani, au fost deplasați spre 43 locații de reeducare în Siberia, inclusiv spitale psihiatrice și centre familiale. În unele cazuri părinții au fost presăși să semneze un acord care cuprindea un termen, în prezența unui avocat. Cei care au refuzat să semneze au fost ignorați. După expirarea termenului, autoritățile ruse au continuat să rețină copiii în centrele de deplasare, timp în care părinții nu au primit informații despre situația copiilor lor. Scopul autorităților rusești este de a aplica „o reeducare academică și culturală”, precum și pregătire militară pentru „integrare deplină” în viziunea, în „cultura, istoria și societatea națională rusă”. Perioada luată în considerare în raport cuprinde primăvara anului 2022, după invazia rusă, până în luna noiembrie a aceluiași an, rețeaua de deportare fiind condusă centralizat de la Moscova.

Cifrele privind numărul copiilor deplasați variază în funcție de sursă. De exemplu, Daria Gerasymchuk, Comisarul pentru drepturile copiilor din Ucraina, vorbește despre aproximativ 200.000 – 300.000 de copii deplasați ilegal de către ruși, cu toate că, informațiile sigure de care dispuneau autoritățile ucrainene se referă la 19.499 copii în această situație¹⁵. Surse rusești vorbeau în iunie 2023 despre 744 000 copii „evacuați” din zona conflictului¹⁶, în timp ce Centrul regional pentru Drepturile Omului din Ucraina prezintă cifra de 19 546 copii deplasați / deportați din Ucraina spre Rusia și Belarus până în august 2023¹⁷.

Consiliul ONU pentru Drepturile Omului numește o Comisie independentă de cercetare a situației la data de 4 martie 2022. Concluziile Raportului acestei Comisii, prezentat în martie 2023, revelează următoarele fapte: transferurile nu sunt justificate de motive medicale sau de siguranță în conformitate cu dreptul umanitar; copiii deplasați au fost adoptați și plasați în familii sau instituții specializate din Rusia fără respectarea prevederilor legale; condițiile de trai și de îngrijire medicală din aceste centre nu sunt adaptate copiilor, mai ales, celor cu dizabilități; copiii deplasați au exprimat o frică profundă ca urmare a separării de părinții lor, cu care, de cele mai multe ori, le este interzisă menținerea contactului. Drept urmare, Comisia a conchis că Rusia violează constant dispozițiile dreptului internațional umanitar, printre altele, refuzând orice efort pentru reunirea copiilor deplasați cu părinții lor¹⁸.

¹⁴ Humanitarian Research Lab at YSPH: <https://yaledailynews.com/blog/2023/02/22/ysph-research-reveals-relocation-and-re-education-of-ukrainian-children/>.

¹⁵ Ievgeniia Gidulianova, „Ukrainian Children in Search of a Way Home From Russia”, *Diplomat*, 6 august 2023: <https://diplomatomagazine.eu/2023/08/06/ukrainian-children-in-search-of-a-way-home-from-russia/>.

¹⁶ Andreas Umland, Russia's forcible transfers of unaccompanied Ukrainian children: Responses from Ukraine, the EU and beyond, in Yulia Ioffe & Andreas Umland, *Forcible transfer and deportation of Ukrainian children: Responses and accountability measures*, European Parliament, Workshop, January 2024, p. 30.

¹⁷ Platforma oficială a Guvernului Ucrainei privind copii afectați de război, Діти війни : <https://childrenofwar.gov.ua/>.

¹⁸ Human Rights Council Fifty-second session, Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine 27 February-31 March 2023A/HRC/52/62.

Ca reacție la comportamentul Rusiei, Parlamentul European adoptă o Rezoluție la 15 septembrie 2022¹⁹, în care condamnă ferm acțiunile statului invadator, invitând, totodată, atât instituțiile europene, cât și alte organizații internaționale, să condamne ferm aceste acțiuni și să ia atitudine pentru a trage la răspundere autoritățile statului agresor.

III – Justiție

Convențiile de la Geneva, precum și Statutul de la Roma al CPI, interzic deportarea persoanelor în interiorul unui teritoriu ocupat sau dintr-un teritoriu ocupat către teritorii puterii de ocupație. Totodată, dreptul și practica internațională interzic adopția în timpul situațiilor de urgență sau imediat după acestea, mai ales că Ucraina a adoptat un moratoriu privind adopțiile internaționale la începutul războiului. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și cea de-a patra Convenție de la Geneva interzic puterilor de ocupație să schimbe statutul personal al copiilor din teritoriile ocupate, inclusiv cetățenia acestora.

Crima de genocid este definită în conformitate cu art. II din Convenția ONU pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid ca fiind transferul forțat al copiilor dintr-un grup către un alt grup, cu intenția de a distruge, integral sau parțial, un grup național, etnic, rasial sau religios. În conformitate cu art. VI din aceeași Convenție: „Persoanele acuzate de genocid sau de unul dintre celelalte acte enumerate la articolul III vor fi trimise în fața tribunalelor competente ale statului pe teritoriul căruia a fost comis actul sau în fața Curții Internaționale de Justiție care va fi competentă față de acelea dintre părțile contractante care i-au recunoscut jurisdicția”.

Printre faptele imputate Rusiei de comunitatea internațională sunt cuprinse următoarele acțiuni: deportarea copiilor fără acordul părinților sau a tutorilor legali din Ucraina, îndocrinarea copiilor și rusificarea lor forțată, supunerea la o educație de naționalizare forțată în total dezacord cu identitatea lor națională. În consecință, la 17 martie 2023, CPI eliberează mandate de arestare împotriva a două persoane: Vladimir Putin și Maria Lvova-Belova pentru crime de război sub forma deportării ilegale a populației (copii) și a transferului ilegal de populație (copii) din zonele ocupate ale Ucrainei spre Federația Rusă, în sensul art. 8-2-b-vii din Statutul de la Roma.

Chiar dacă Rusia a semnat Statutul CPI la 13 septembrie 2000, acesta nu a fost ratificat de Dumă din motive mai ales politice, deși au fost invocate incompatibilități de ordin juridic constituțional din partea acesteia. În noiembrie 2016, Președintele Putin semnează decretul de retragere a semnăturii Rusiei ca reacție la autorizarea CPI de a ancheta faptele comise în Osetia de Sud în anii 2008²⁰.

Cadrul legal pentru atragerea la răspundere a autorităților ruse cuprinde atât norme internaționale, cât și dispoziții din legea națională ucraineană. Astfel, în conformitate cu art. II e) din Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid prevede: „genocidul se referă la oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi: (...); e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul”. Potrivit art. 6 e) din Statutul de la Roma „... prin crima de genocid se înțelege oricare dintre faptele menționate mai jos, săvârșită cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, și anume:

¹⁹ Parlamentul European, Rezoluția Parlamentului European din 15 septembrie 2022 referitoare la încălcările drepturilor omului în contextul deportării forțate de civili ucraineni și al adopției forțate de copii ucraineni în Rusia (2022/2825(RSP)).

²⁰ În acest sens a se vedea, printre altele, CEDH, *Arrêt rendu dans l'affaire concernant le conflit armé qui a éclaté entre la Géorgie et la Fédération de Russie en août 2008 et ses conséquences*, CEDH 028 (2021) 21.01.2021.

(...); e) transferarea forțată de copii aparținând unui grup în alt grup”, iar art. 8 descrie crimele de război ca fiind, printre altele, „(viii) transferarea, direct sau indirect, de către o putere ocupantă, a unei părți a populației sale civile, în teritoriul pe care ea îl ocupa, sau deportarea ori transferarea în interiorul sau în afara teritoriului ocupat a totalității sau a unei părți a populației din acest teritoriu”. În sfârșit, art. 442 din codul penal ucrainean prevede că: „deplasarea forțată a copiilor de la un grup la altul cu scopul distrugerii grupului național, etnic sau rasial reprezintă un element al crimei de genocid”.

Ca urmare a emiterii mandatului CPI, Putin și Lvova-Belova pot fi arestați de autoritățile oricărui stat semnatar al Statutului de la Roma (114 state semnatare). Președintele rus ar fi al treilea lider de stat în exercițiu împotriva căruia a fost emis un mandat de arestare din partea CPI²¹.

Concluzii

Odată cu declanșarea invaziei armate asupra statului vecin și pe tot parcursul desfășurării agresiunilor, Rusia a încălcat numeroase norme internaționale care reglementează conflictele armate, dreptul umanitar, precum și cele care protejează drepturile omului, în general, și pe cele ale copilului, în special. Cu toate acestea, aplicarea dreptului internațional în speță depinde mult de încheierea războiului. În aceste condiții, mijloacele jurisdicționale de care dispune comunitatea internațională sunt puțin eficiente pe termen scurt și mediu.

Totuși, pe termen lung, aceste mijloace au un rol foarte important și determinant în revelarea și calificarea faptelor în mediul comunității internaționale în ansamblu. După încheierea conflictului armat, instrumentele dreptului internațional pot servi drept bază legală în vederea judecării și sancționării vinovaților de către jurisdicții internaționale sau naționale competente.

References

- Assemblée Parlementaire du Conseil de l'Europe, *Conséquences de l'agression de la Fédération de Russie contre l'Ukraine*, Avis n°300 du 15 mars 2022.
- CEDH, *Ficheways pour la presse, Russie*, juillet 2024.
- Comité des Ministres du Conseil de l'Europe, *Résolution CM/Res(2022)2 sur la cessation de la qualité de membre de la Fédération de Russie du Conseil de l'Europe*, adoptée le 16 mars 2022, lors de la 1428ter réunion des Délégués des Ministres.
- Cour Européenne des Droits de l'Homme, *Rapport annuel 2022*.
- Human Rights Council Fifty-second session, *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*, 27 February–31 March 2023 A/HRC/52/62.
- Yulia Ioffe, „Forcibly Transferring Ukrainian Children to the Russian Federation: A Genocide?”, *Journal of Genocide Research*, Volume 25, 2023 - Issue 3-4: Special Issue on The Russian Invasion of Ukraine – Victims, Perpetrators, Justice, and the Question of Genocide.
- Yulia Ioffe, Andreas Umland, „Forcible transfer and deportation of Ukrainian children: Responses and accountability measures”, *European Parliament, Workshop*, January 2024.

²¹ Omar al-Bashir (Sudan) a fost judecat în Sudan la 10 ani după emiterea mandatului, în 2019. CPI a emis mandat de arestare pentru Moammar Gadhafi (Libia), ucis de forțele NATO în 2011. Printre alți lideri de state judecați de tribunale internaționale se numără și Charles Taylor (Liberia), Slobodan Milosevic (fosta Iugoslavie), precum și Radovan Karadzic (Republica Sârbă).

Parlamentul European, *Rezoluția Parlamentului European din 15 septembrie 2022 referitoare la încălcările drepturilor omului în contextul deportării forțate de civili ucraineni și al adopției forțate de copii ucraineni în Rusia* (2022/2825(RSP)).

Snejana Sulima, *Situational Analysis: The impact of migration on children's rights in Ukraine* "Nobody asked me how I feel about moving", Terre des Hommes, 2018.